

N:o 94.

Af herr **J. A. Sjö**, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående inlösen af frälseskatteräntor.

Sedan 1885 års lagtima och 1892 års urtima Riksdagar beslutat, att de å viss jord hvilande grundskatter, skattefrälseräntor och indelningsverk skola afskrifvas och sålunda genom ifrågavarande beslut den jord, som utgjort förenämnda onus, nu derifrån befrias och i stället en dubbel bevillning den åsatts, har genom dessa beslut i ett hänseende en viss rättvisa skipats, men så icke i ett annat. Jag åsyftar härmed de jordegare inom vårt land, som fortfarande få utgifva icke allenast frälseskatteräntor utan derjemte i likhet med dem, som fått skatteafskrifningar, blifvit ålagda en dubbel bevillning och ökad värnpligt; hvilka senare åtaganden var ett vilkor för skatteafskrifningarna. En sådan ojemlighet, för att ej säga orättvisa, i beskattning synes mig stå i öppen motsägelse mot nutidens fordringar på likställighet i skyldigheter och kan därför väl ej annat än anses och kännas såsom en obillighet och orättvisa, helst då dertill kommer, att i folkmedvetandet ingått den föreställningen, det ifrågavarande frälseskatteräntor vore lika berättigade till afskrifningar som grundskatter, skattefrälseräntor och indelningsverk, och att det var först vid tillämpning af kongl. förordningen om afskrifningarna, som man påstod det skulle vara skilnad emellan de båda ränteslagen.

En förfaren kameralist och f. d. landsstatstjänsteman yttrar uti en till justitieombudsmannen förlidet år ingifven skrifvelse om ifrågavarande frälseskatteräntor, bland annat:

»Under mina exkursioner på det i yttersta vanhäfd befintliga *frälseränte-experimentalfältet* har jag med stor förvåning iakttagit, att

domare af alla grader ådagalagt sig vara *komplett obevandrade* i så väl *frälseräntehistorien* som jordeboksväsendet och därför låtit missleda sig af okunniga landsstatsbetjentes uppgifter samt i tvistemål om frälseräntor förpligtat frälsehemmansinnehafvare i mängd att utgöra räntor, hvilka enligt *kameralistiken* äro otänkbara och följaktligen *orimliga*.

En *frälseränta* är enligt kameralistiska grundbegrepp och grundregler helt enkelt ett emellan af- och tillträdaren af ett frälsehemman öfverenskommet undantag, som grundar sig *uteslutande på den derom upprättade afhandling*. Köpeskillingen för ett sådant hemman anses vara minskad med det genom undantagets eller s. k. räntans förvandling till kapital efter fem procent uppkommande belopp. Måne det därför kan anses vara med lag öfverensstämmande, att, på sätt af det följande inhemtats, innehafvare af frälsehemman böra presteras räntor enligt beslut af domstolar, inklusive den högsta, *icke i enlighet med afhandlingar eller kontrakter*, utan på grund af: a) apokryfiska jordeböcker eller med andra ord jordeböcker, hvilka tillkommit utan föreskrift af vederbörande myndigheter; b) *rusttjenstlängd*, adelsfaneregementets indelningsverk, och c) *skattehemmansräntor* i jordeböcker, som af kammarkollegium blifvit approberade??

1) Rabenius, Lars Georg, erinrar i sin lärobok i kamerallagfarenheten, § 291, derom, att »å *frälsekatte* bestämmes ränteegarens rätt alldeles efter de aftal, som vid jordeganderättens afstående blifvit betingade, hvarom upplysning vinnes af den dervid slutne afhandlingen».

I kongl. förordningen den 21 februari 1789, § 5, stadgas, att »uti evärdeliga tider» skall förhållas »efter the emellan Contrahenterne slutne aftal och afhandlingar, hvilka, efter ordalydelsen, utan någon rubbning eller förtydning, skola blifva beståndande».

Huru det förhållas skall med frälseränta, som tillskapas medelst köp, skifte och gäfva, derom stadgas i kongl. förordningen den 10 april 1810.

Enligt kameralvetenskapen kallas ett frälsehemman *frälsekatte*, om någon afgäld eller s. k. ränta, enligt upprättad afhandling, för det samma skall presteras, och *rent* (purt) *frälse*, om hemmanet icke är besväradt med ett sådant onus.

I Boténs utmärkta arbete: »Beskrifning om svenska hemman och jordagods» heter det, att »frälsehemman hade ingen ränta», alldenstund de »såsom frälste medelst rusttjänst, ej svarade till några skatter och besvär».

På sätt bondeståndets protokoll för den 22 februari 1792 vid

riksdagen i Gefle gifver vid handen, hade »af flera ståndets ledamöter under denna riksdag yppats den klagan, att allmogen på flera ställen skall vara alldeles utestängd ifrån åtnjutande af den rätt § 5 uti kongl. förordningen af den 21 februari 1789, hvilken äfven upplästes, angående räntans utgörande af frälseeskattmännen, stadgar». Efter att hafva framhållit, det hvarken *domare* eller *räntetägare* respekterade innehållet af nämnda lagparagraf, heter det, att ståndet »i anledning häraf och med ett ömt deltagande i de olägenheter och det förtryck, frälseeskattallmogen i riket i nämnde afseende tillskyndas, beslöt att i underdånighet fly till sin välgörande konung och anhålla, det Kongl. Maj:t nådigst täckes gifva sin egen visa lag full kraft och verkan, undanröjda alla tillskapade hinder för dess verkställighet» m. m.

Komiterade för beskattningsärendena hade begärt upplysning om grunden för utgörandet af frälseeskatteräntor inom Kronobergs län; och utlät sig landskontoret i Vexjö den 16 augusti 1831 derom sålunda:

»En del domstolar förordna, då tvister i sådana fall uppstå, att grunden bör hemtas från 2 kronoskattehemman af lika hemmantal inom socknen, som högsta och lägsta jordeboksräntan innehafva, och medium deraf utgöra frälseränteegarens rätt. I saknad af bestämd föreskrift om den riktigaste uträkningsmetoden i generelt afseende kunna några annorlunda beskaffade uppgifter nu icke meddelas.»

I stämning till Konga häradsrätt i nämnda län yrkade öfverste-löjtnant Mandorff att af Dunberg, egare af Falsebo hemman, hvilket enligt bevis från kammararkivet var gammalt frälse och följaktligen icke besvärats med annan ränta än det obetydliga belopp, som tillkommer kronan, att utbekomma ränta enligt häradsskrifvarens i orten uträkning eller, om detta yrkande ej kunde bifallas, enligt en af landskontoret i Vexjö gjord uträkning. Härads-skrifvarens uträkning upptog en jordeboksränta, som var 226 (säger tvåhundra-tjugusex) gånger *högre* än landskontorets. Den förra upptog 33 kronor 90 öre och den senare blott 15 öre.

Mandorff uppgaf, att den ränta, han fordrade, var frälseeskatteränta och att någon afhandling ej funnes, hvarefter den borde utgå; men som den af ålder utgjorts efter rusttjenstlängden, fordrade han den fortfarande efter samma grund.

I häradsrättens utslag den 12 april 1880 heter det, »att som ostridigt är, det ränta sedan lång tid tillbaka utgått af $\frac{1}{4}$ mantal Falsebo mellangård efter den ränta, som i *länets jordeböcker*» (se litt. A punkt 6, 7) »finnes hemmanet åsatt, samt Dunberg icke visat, att särskild öfverenskommelse träffats, som annorlunda, angående räntan, bestämde», ålades Dunberg att betala 1878 års ränta enligt lands-

kontorets uträkning och ersätta rättegångskostnaden. Hvilken eller hvilka myndigheter äro väl de, som anbefalt upprättandet af dessa jordeböcker med så olika räntor? De enligt föreskrift af kammarkollegium tillkomna jordeböcker i 4 exemplar, hvaraf konceptet kvarstannar å häradsskrifvarekontoret, ett exemplar afsändes till kammarkollegium att der granskas, ett exemplar till länets landskontor och ett exemplar till hvarje socken i ett fögderi, äro *alla lika lydande*.

Häradsrättens utslag fastställdes af så väl Göta hofrätt som högsta domstolen.

En af tidningarna i Stockholm innehåller om detta högst märkliga mål följande: »I en skrift, upptagande omkring en sida, åberopade Mandorffs ombud hvad förut anförts samt fordrade 100 kronor i arfvode, och i dom den 14 mars 1882 stadfäste högsta domstolen enhälligt hofrättens dom, och ehuru åtta (8) likartade mål afgjordes samma dag och på samma sätt, i hvilka Mandorff hade samma ombud, tillerkändes Mandorff 100 kronor i rättegångskostnader i hvarje mål jemte ersättning för stämpelpapper och domslösen, förutom den betydliga rättegångskostnadsersättning, som häradsrätten och hofrätten tilldömt Mandorff i samtliga dessa likartade mål.»

Såsom ett *korollarium* häraf måste alltså följa, att inga andra än innehafvare af sådana afhandlingar, som de i här ofvan åberopade 1789 och 1810 årens kongl. förordningar föreskrifna, äro berättigade att uppbära frälseräntor, vid hvilket förhållande *Riksdagen*, derom under rättad, *svärligen torde anse sig kunna underlåta att med statsmedel ersätta de frälsehemmansinnehafvare, hvilka af domstolen blifvit förpligtade att utgöra räntor efter andra grunder än i afhandlingar öfverenskomna*. Också kan väl *Riksdagen* icke underlåta att föranstalta om undersökning beträffande tillkomsten af dessa jordeböcker i *Kronobergs län*, på grund hvaraf landtmän i mängd på ett så ovärdigt och skamligt sätt *ärligen pungslås*.

Slutligen utbeder jag mig — i den under mansåldrar på ett så oskäligt juridiskt sätt behandlade frälsekatteallmogens, enkannerligen i *Kronobergs län*, äfvensom i den *kameralistiska sanningsgudinnans namn* få hemställa, om icke Kongl. Maj:ts befallningshafvande borde anmodas låta kronobetjeningen meddela *uppgift å de frälsehemman, hvilkas innehafvare af domstolar ålagts att för hemmanen utgöra räntor efter andra grunder än de i 1789 och 1810 årens kongl. förordningar bestämda, samt redogörelse härför inflyta i herr justitieombudsmannens embetsberättelse*.

Af dessa behjertansvärda samt för rättvisa och billighet talande skäl framgår, att jag redan nu önskat kunna framkomma med förslag om yrkande af inlösen och afskrifning af ifrågavarande onus, men då jag anser att detta bör föregås af en utredning, så att ingen får frälse-skatte-äntor inlösta med mindre än de kunna uppvisa de öfverens-kommelser, som upprättats emellan räntetagare och räntegifvare, så vågar jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t an-håller, det Kongl. Maj:t täcktes låta utreda och för Riksdagen framlägga förslag om att frälse-skatte-äntor må inlösas och afskrifvas på samma sätt som skatte-frälse-äntor.

Stockholm den 27 januari 1896.

J. August Sjö.

Häri instämma:

<i>C. F. Petersson.</i>	<i>Folke Andersson.</i>	<i>Magnus Andersson</i>
i Dänningelanda.		i Löfhult.
<i>J. G. Hazén.</i>	<i>A. P. Gustafsson.</i>	<i>W. Bengtsson.</i>